

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ו ר נ ו ת ל ע ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ה ע
ב ע ר י כ ת נ ח מ ה ל י ב ו ב י ז ש ז ת א ע ש ר י מ ו ש ב ע

פרק מ"ה

ריגש (תשכ"ח)

א. א'. ולא יכול יוסף להתאפק לכל הניצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי.

1. החוקר הגרמני בונקל כותב בפרושו לבראשית (גומינגען 1917) לפסוקנו: הוציאו כל איש: אופיני הוא לרוח העם הישראלי, שיוסף אינו שוכח גם ברגעי הזעזוע הנפשי הגדול את החשבוניות הפקחים:

הוא מפחד שלא ימצא הדבר חן בעיני פרעה, שעומד הוא להביא בימי הרעב מהגרים זרים לארץ מצרים, ולכן מכלכל הוא כעת את כל ענינו בסתר, כדי שיוכל להעמיד את פרעה לפני עובדה מוגמרת.

הוכח את הכזב שבטעונו!

2. ב. יעקב טוען לעומתו:

ותינוק מישראל הלומד תורה אינו זקוק לפרושם של רש"י ורמב"ן, בכור שור אברבנאל והבאור, כדי לדעת מה היו מניעיו של יוסף בצוותו להוציא כל איש מצרי מעליו.

מהו הדבר שידוע גם תינוק מישראל הלומד תורה בענין מניעיו של יוסף?

ב. ב'. ולא יכול יוסף להתאפק לכל הניצבים עליו ויקרא: הוציאו כל איש מעלי.

רש"י ד"ה ולא יכול יוסף להתאפק לכל הניצבים:

לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם.*

ראב"ע ד"ה להתאפק: לסבול.

ד"ה לכל הניצבים עליו: עד שיצא כל הניצבים עליו והוצרך לקרא להוציאם.

xx (1) מה ההבדל ביניהם בפירושו הלמ"ד של "לכל"?

xx (2) בעל במוקי שמואל על פירושי רש"י מעיר:

ואף שאיני כדאי להכריע ואפילו לדבר דבור שעלמא בפני עמודי וגאונני עולם ז"ל, אפילו הכי מפני אהבת האמת לאסתו אני אומר, כי רואה אני את דברי הראב"ע ז"ל יותר מדברי רש"י ז"ל אחר בקשת מחילה ממנו ז"ל, יען כי לפי פירושו רש"י ז"ל אנו צריכים...

מה יכול להיות נמוקו להעדיף את פירושו הראב"ע על פירושו רש"י?

(* עיין עלון הדרכה!

ג. ג' אני יוסף העוד אני חי.

ספורנו: אי אפשר שלא את מדאגחו עלי.

הסור: ופירושו "חי" - בריא.

הכורם: חתימת דברי יהודה החרידה את זמיונו ונדמה בעיניו כאלו אני בסכנה, על כן צעק: "העוד אני חי".

מהו הקשי העומד בפני שלשתם?

ד. ד' אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה

ספורנו ד"ה אשר מכרתם:

ובזה תדעו שאנני יוסף בלי ספק, שלא ידע איש במכירתי ושאני אחיכם זולתנו, כי הקונים לא ידעו שאני אחיכם.

מה קשה לו בפסוקנו?

ה. ה' וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל תו: טושל נפל ארץ מצרים

ט' שמני אלוקים לאדון לכל מצרים

מנחה חדשה (הר' . מאיר קאלור)

ד"ה לאדון לכל מצרים: אל תאמר בלבבך: יוסף אפשר שהוא חשוב בעיני פרעה מפני חכמתו ומפני התועלת הגדולה שגא לו על ידו. אבל בשאר ערי מצרים לא היה חשוב כל כך מפני, כי "מבית האסורים יצא למלך". וכתוב בנבטוסי מצרים, שלא ימלוך העבד, וכל שכן שישנאוהו בהיותו עברי ואני אינני רוצה לבוא אל עיר הממלכה, כדי שלא יודעו בני בחצר המלוכה, ויהיה סנה להתעכב במצרים ואני אינני רוצה להתעכב שם, כמו שאמרנו (בס' מז ז') "לגור בארץ באנו", לכך אמר להם שיאמרו לאביו: 'שמני אלוקים לאדון לכל מצרים' ובאיזה מקום שתרצה לגור יש לאל ידי לחוש בך בו. ולכן רצה אלי אל תעמוד, והיותר באות לך ולבניך היא ארץ גושן.

- (1) מה התמיהה בלשון דברי יוסף המתפרשת ע"י דברי בעל מנחה חדשה?
- (2) התוכל לישב אותה תמיהה בדרך אחרת?
- (3) התוכל להביא ראיות מפרשתנו שבאמת לא רצה גם יוסף "שיתעכבו" (= יתאזרחו) בארץ מצרים וישעו בה?

ג. י"א. פן תורש

רש"י: דילמא תתמסכו, לשון מוריש ומעשיר. *

ראב"ע: כמו תכרת, וכן (דב' ד' ל"ח) 'להוריש גויים'

רשב"ם: תתגרש מן הארץ ע"י רעבון, כמו (דב' מ' ג') "והוושטם ואבדתם מהר" מגזרת "ירש" יאמר "תורש", מן "יקש" יאמר (דב' ז' כ"ה) "תוקש בו."

רשב"ן דף כבוד, כי לאחיו אמר "למחיה שלחני אלוהים לפניכם" ולשוב לכם מארית, אבל לאביו לא רצה לומר כן ואמר, שאם תתעכב בארץ כנען, תורש, כי אני לא אוכל לשלוח לך לארץ כנען לחם רב מגנזי המלך, כי יחשבו אותי, שאני פוּכרו שם לעשות לי שם אוצרות כסף ולשוב אל ארצי ואל מולדתי, ובבואכם וידעו, כי אתם אבני ואחי, יתן לי המלך רשות.

ר' שלמה דובנא (באור) (אחרי הביאו דעות ראב"ע ורשב"ם): אבל רש"י פרש מלשון רשות ומסכנות, כי נמצא מהענין הזה בכתוב בשלשה שרשים: (תחל' ל"ד) "כפידים רשו", שרשו ר' ש; (מלאכי א' ד') "כי תאמר אדום רוששני", שרשו ר' ש; (שמואל א' ב' ז') "ה' מוריש ומעשיר" - שרשו י' ר' ש וכלם ענין הדלות והמסכנות. וכן פרש הרד"ק והוא הנכון. כי מה טעם לומר שיצא מן הארץ, כדי שלא יגרשנו הרעב משם... ..?

שר"ל אוהב גר (פירוש על תרגום אונקלוס: דלמא תשתיצי (= תכרת) כן הוא בדפוסים עתיקים ומתוקנים, ורש"י הגיה "תתמסכו" ונוסח ראשון עיקר, כי מה צורך להוסיף "וכל אשר לך"? ... פן תכרת ותמות ברעב אתה וביתך וגם עדרי צאנך.

- (1) כמה פרושים טובים נתגים בזה למלה "תורש", ואלו הם?
- (2) בגד מי מכוונים דברי הבאור האחרונים ומהי הוכחתו?
- (3) מהי ראיתו של שר"ל שאין גירסת רש"י בת"א "דלמא תתמסכו" נכונה?
- אא (4) מהי חולשת פרושו של רש"י? *

* עיין עלון הדרכה.

ז. ט"ז וחקול נשמע בית פרעה לאמור

באו אחי יוסף וייסב בעיני פרעה ובעיני עבדיו.

מדרש הגדול: "ויסב בעיני פרעה ובעיני עבדיו": אמרו: מה זה שהוא אחד - הורידנו מגדולתנו, הללו עשרה - על אחת כמה וכמה. הוא הוא דכתיב (תהלים ק"ה) "שמח מצרים בצאתם" - בצאתם שמחו, בביאתם לא שמחו.

ר' שמשון רפאל הירש: הנה גם עבדי פרעה השתתפו בשמחת יוסף: שמחו על כך, שמעתה קשרי משפחה יקשרו אותו אל הארץ לתמיד; אות היא למופדיותו הגדולה של יוסף, שגם בין משרתי המדינה לא קמו לו מקנאים.

- אא 1. לכאורה דברי המדרש סותרים את דברי הכתוב; מה רמז מצא המדרש בפסוקנו לעתו?
- 2. מה האופייני למהלך מחשבותיו של ר' ש.ר. הירש בפירוש זה?

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוניץ ירושלים קרית-משה